

je že sam imel posla v kakem društvu za mladinsko varstvo, bo s posebnim zanimanjem sledil mojstrskemu opisu one, skoro neverjetne bede, ki jo pripravlja demon alkohol celi svoji rodbini. Davorin Trn skuša kot blagajnik društva zoper bedo skupno s požrtvovalno Fajfarico pomagati, ko pa vidi, da je tu ves trud zaman, pride po treznem premišljanju do zaključka, da je četvero življenj več vredno, ko pa eno take surovine, zato pa sune ali morda celo zavleče Koržeta zopet v Ljubljano, iz katere ga je ravno poprej kot neznanca otel. Čeravno je Trnov zločin logično dovolj utemeljen, bi vendar kvečemu verjeli, da je Trn opustil rešitev, kakor pa, da je zagrešil pozitivno dejanje.

„Mladih zanikarnežev lastni življenjepisi“ bi lahko tvorili gradivo za poseben članek, ki bi bil važen tudi za vzgojitelje. Videl bi se veliki pomen, ki ga ima utrditev in vzgoja volje za mladega človeka. — V „Madežu“ nam opisuje Premk učiteljico na deželi, ki se je nekoč svojemu prvemu ljubimcu vdala, sedaj ji pa tanka vest ne pripušča, da bi z oskrunjenim srcem stopila z drugim pred oltar. Dobro izvedena črtica, le moški vlogi ostajata preveč v ozadju. — „Mojster Roba“ je simbolična povest enega izmed onih redkih umetnikov, ki se mu je posrečilo priti iz viharjev na zeleni otok, kjer ustvarja dela, da vzbujajo radost in občudovanje. Povest je pisana živahno, ideja je menda izražena na str. 64, kjer pravi mojster Roba: „Življenje kliče, delo vabi, toda ljubezen je, ki dela in živi“. Zato se tudi Roba oženi, s katero, ne zveemo prav, pa nič ne de, ko pa ima rad vse tri.

Tako skrbi tudi letošnja Zabavna knjižnica v skromni meri za zabavo.

Dr. A. Dolar.

A. M. Dostojevski, Zapiski iz mrtvega doma. Prevel Vladimir Levstik, Ljubljana 1912. Založila in izdala Matica Slovenska. 8°. 327 str. (Prevodi in svetovne književnosti, VIII. zvezek.)

Pred polstoletjem so bili obelodanjeni ti zapiski, ki zaznamujejo za avtorja novo fazo umetniškega ustvarjanja. Dostojevski (1821 - 81) je pod egido realistov à la Gogol, Dickens, Balzac hodil svoj pisateljski pot ko tipično ruski človekoljub, prijatelj ponižanih in užaljenih. Nadaljna njegova domena je intenzivno hamletiziranje, risanje bolehavih ljudi, ki so izgubili nrvstveno in često fizično ravnotežje. Ta „veliki demon“ ruske zemlje, ta „globoki človek“, edini dušeslovec, za čigar učenca se je priznaval Nietzsche, pronika z genialnim pogledom v komaj slutene globine in krčevito skrivane gube, zlasti v senčne plati duha.

Bourgetu ne dela sramote Le Disciple, a kdor ga čita po Zločinu in kazni, bo mahoma pritrdil, da je beseda na mestu: učenec. Sicer pa, mimogrede rečeno, za pravkar omenjeno delo z lučjo ne najdete enakovrednega para na evropskem književnem trgu. Pod stvarniškim dihom Dostojevskega se banalni buržoá Homais presnuje v tajinstveno vznemirljivo bitje. Res, neznatno dediščino je dobil pri zapadnjakih proroški slavofil, ki je negoval skrivnostno vero v odrešilno svetovno vlogo slovanstva, rusovstva. Ostavil pa je v svoji zapuščini zakladnico idej, potomcem anticipiranih: nadčloveštvo, dekadenco, simbolizem, demonskost v ženi, v lepoti in ljubavi, mistično grozo. Kakor da ste paberkovali in lavkali za gorostasnim žanjcem: pesnik Zarathustre, Strindberg, Maeterlinck! Pisec Idiota in Bratov Karamazov je početnik moderne psihopatologije, med prvimi je spoznal silo čutnosti, ki cika že na perverzni nagon. Kar pomeni Jasnopoljanec v splošni analizi posameznika in družbe, to odtehta Dostojevski na polju psihijatričnih pojavov: hudodelci, epileptiki, nevrasteniki, skeptiki, pironisti, zavrženci, razdedičenci so njegovi junaki. Brez ravnovesja nas vodi v dušne prepade in brezna, zapletene

labirinte misli in čustva, v podzavestnost, elementarnost, uganke, dočim je na pr. pri Turgenjevu in Tolstem vse kot na dlani. Navadni kraseči pridevki so zanj: ekstatičen, vizionaren, satanski.

Silno neposredno se dojmijo njegovi spisi, saj je vse sam prečutil, preživel. Kot nihilist obsojen na smrt — tovariš mu je zblaznel vsled tega — pomiloščen na štiri leta kátorge si je zakorenili božjastnik čisto razdrmal živčevje. Njegov časopis v Petrogradu je bedasto prepovedan, beda davi ljubljenca Muz na vseh koncih in krajih, da se nadčloveško upira pod težo dolgov in slednjič zbeži v London, Pariz. Pridruži se nepriznanje, zasmeh; ni čudo, če se vsled hlastnega pisanja ni utegnil osredotočiti. Obširnost in ponavljanje — v poedinih slučajih imitatoričnega značaja — je znan nedostatek v kompoziciji njegovih romanov, ki se začenjajo radi tik pred polomom, se odigravajo skoro brez zunanjih dogodkov, polni vztrajne in ostroumne analize, spretnega zavozlanja in zamotanih situacij. Ne oporekam pa, če si je kdo še česa želel ob razpletku na pr. v Zločinu in kazni, umotvoru, ki očituje, kako socialna okolica zaseje v človeško psiho seme in kal zločina, dočim so Prizori iz mrtve hiše pokazali prvič v deželi knute, da je poživljeni kaznjenec tudi po božji podobi ustvarjen in kljub mijazmom ambijenta zmožen moralne moči ter dostikrat nenavadno darovit . . . Ker Dostojevski ni bil dramatik, voli večkrat formo spominov, pisem, pripovedovanje v prvi osebi kakor ravno v predstoječem Mrtvem domu, kjer je v obliki zapuščenih papirjev plemiškega jétnika, ljubosumnega ubijalca svoje žene, veličastneje nego Pellico v Le mie prigioni razodeva povsem nov svet, obljuden po konglomeratu raznorodih življev. Siva sivina sibirske prisilne delavnice leži nad temi žaljivo vljudnimi poljskimi žlahčiči, simpatičnimi Čerkezi, nad Tatari, Judi, ruskimi plemenitaši, mužiki in potepuhi ter razbojniki, katerim je skupna zgolj neiztrebljiva mržnja do blagorodnih beloročnikov. Življenje teh „nesrečnikov“, kakor so ruski ljudje v intuitivni prolepsi krstili zločince, je razkrojeno pred našo zenico, seve v nekoliko temperirani razsvetljava, nego je bilo jetnikovanje Dostojevskega, zakaj cenzura mu je očkovala preko rame . . . Oglejte si o priliki te slike, skice in scene: delo, cerkev, prazniki, kopelj, bólnica, rafinirano šibanje in bičanje, pri katerem se omenja marquis de Sade in marquise de Brinvilliers, glediška predstava, upor, beg, ostrožne živali, vrinjene tuje zgodbe. Katoržniki kradejo nekako umetniško zaradi kraje same drug drugemu, vtihotaplajo s tatinsko zvitostjo žganje v črevih, opletenih ob skritih udih života, si zahočejo včasih nepremagljivo nastopiti kot neodvisen gospod, kar se zgodi s kako premeditirano pijanščino, nekateri na pr. Šapkin so nadvse zabavni humoristi, ki blagodejno prekinjajo enolično mrkost arestantov . . . Za nešolane bralce bo menda kakšna stran umovanja in razglabljanja preveč, paznemu odpre neznatna opazka razgled v sinjo daljo. — Končno bodi pristavljeno, da bi bila banalnost, hvaliti odlični Levstikov prevod.

Anton Debeljak.

Zbornik. Na svetlo daje „Matica Slovenska“. XIV. zvezek. Uredil dr. Fran Hešič. V Ljubljani, 1912. V. 8°. 125 str.

Matičnega Zbornika 14. zvezek nam je prinesel nekaj črtic iz življenja dveh priložnostnih pesnikov, namreč abbeja Martina Kuralta in profesorja Iv. Ant. Zupančiča. Ako bi ne bila ta dva že sicer kot vzbujavca slovenskega rodoljubja in narodne zavednosti, ki sta se z Linhartom in Vodnikom vred med prvimi zanimala za slovensko narodno pesem, vredna naše posebne pozornosti, samo kot priložnostna pesnika z bombastno nemško dikcijo, bi menda komaj vzbujala večje zanimanje, kajti priložnostni pesniki s svojim proslavljanjem raznih rojstev in porok, inštalacij